

ФИЛОСОФИЯТА КАТО СОЦИАЛНА ЦЕННОСТ

(Философските ценности в миналото и тяхната социална функция)

Евлоги Данков

Интересът към философските ценности в историческото минало на българите започва от 1872 г. Недялко (Недю) Жеков полага официалното начало на историята на българската философия, той написва първата публикация, посветена на българската философска мисъл като национална и народностна ценност¹.

1. Проблемът за имплицитното и експлицитното в историята на българската философска и обществена мисъл

Днес историята на българската философия като учебна дисциплина и научен предмет се предшества от изследвания, които започват още през Българското възраждане и преди Освобождението от турско робство. Още тогава се проследяват възгледите и философска култура в историята на българската философска мисъл. Тогава започва събирането на фактически материал, дадени са оценки за светогледа на отделни български мислители и са набелязани характерни черти на духовната култура – съпътстваща историята на българската философска мисъл. Публикациите обаче не се основават на едно цялостно диахронно виждане за философското мислене в историята на българите, макар ориентацията на Н. Жеков към исихазма да е правилна.

Още Ив. Селимински и епископ Кл. Бранички разработват важни страни от философията и идеологията на богомилството, на исихастското влияние върху Възраждането и др. В съзercателаната история на българската философска мисъл Н. Жеков включва и светиите. Трудът му остава недовършен и до днес не е публикуван и изследван в това историко-философско отношение.

Днес историята на българската философия е изправена пред задачата да възстанови историческата правда – пренебрегвана не само

по времето на турското робство, но и в епохата на тоталитарната сянка. Историята на българската философска мисъл цялостно и последователно като теоретично самосъзнание на българите и тяхната култура все още не е създадена. Историята на българската философска мисъл е осъществена върху основните традиции в българското самосъзнателно мислене.

Историята на философията в българските традиции несъмнено е история на познанието и обяснението на света по законите на самосъзнателното категориално мислене. Оттук главното в метафизичния подход към историята на българската философия е изследването на историческото културно развитие и осъществяването на категориалното познание и знание. Историята на българската философия има собствено европейско участие в развитието на философията, обогатяването и усъвършенстването на човешкото знание, утвърждаването на нови идеи и задълбочаването на съдържанието на философското категориално мислене, философските принципи и онтологични проблеми. Съвременната история на българската философска мисъл се стреми да разкрие и систематизира възловите моменти в познанието на действителността от страна на българите и техните духовни традиции. На преден план излиза историята на мисълта от гледна точка на развитието и прилагането на общите понятия и категории на метафизиката, логиката и онтологията. В това отношение не бива да се забравя, че философското средновековно мислене на българите е съзърцателно и при това екзистенциално. Именно при тези обстоятелства в Търновската книжовна школа – основана през 1371 г. се формира понятието Любомъдрие за разлика от вербалната **философия**.

Историята на българската философия днес се ръководи от обстоятелството, че въпреки противоречивостта на идеите и ученията в нейната история, включваща и историята на метафизичните знания има реален прогрес, който касае усъвършенстването на самосъзнателното мислене. Философията в българските традиции е преди всичко съзърцателно метафизично знание и познание. Тя не е религиозна вяра, но включва в себе си философията на религията, заедно с метафизичната връзка между вярата и съмнението (т.е. светлината и сянката). В този смисъл тя не е частна наука, а наука за най-общото (Благото) и неговите родови форми на битие и мислене. Цялостното изложение на историята на българската философска мисъл изисква анализ на философското мислене от гледна точка на приноса му в развитието на метафизичното

познание в историята на българите. Следва да се отчита обстоятелството, че някои концепции в историята на българите са отражение на обществени, партийни, лични и религиозни интереси. Такъв е например случаят с утвърждаването на ремкеанството, а така също и класовият подход (марксизмът-ленинизмът)².

Социалната същност и ролята на философските идеи в историята на българите също са обект на историко-философско изследване. Класовите оценки на марксистко-ленинската история на “философията” очевидно не съвпадат с исторически-прогресивните културни тенденции на съвременната цивилизация. Особено вреден се оказва подходът за сливането на научността с класово-партийните интереси. Натрапваната идеологизация хвърли сянка върху светлината на философията. Най-предан в това отношение беше Саркис Саркисян.

Предметът на историята на философията в българските традиции са проблемите, които са поставени, тълкувани и решавани в нашето историческо развитие. Това разбиране отстояваше лично пред мен покойният професор Михаил Бъчваров (от Ески Джумая).

Като подлага на анализ философските проблеми в конкретните системи, историкът на философията се натъква на континуум на метафизичното мислене в историята на българите като естествена метафизична способност. Тъкмо в тълкуването на проблемите и тяхното решение е съсредоточено най-вече това метафизично категориално мислене. Различията в интерпретацията и решенията на философските проблеми се обуславят от избора на проблема и от начините на неговото решаване при спазване на диахронния подход и неговата дивергентно-конвергентна реализация.

Според М. Бъчваров историята на философската мисъл в България като част от всеобщата история на философията наистина трябва да има за предмет поставените, тълкуваните и решаваните философски проблеми във възгледите, ученията и системите на мислителите през историческото развитие на философията в България³, като метафизично мислене.

Съвременната История на българската философска мисъл има за цел да разкрие метафизично (архетипния процес във) философското мислене, да изследва идейните доминанти при историческото интерпретиране (и решаване) на философските проблеми. Последователна задача е да се проследи вътрешната логика и метафизичните закономерности на философската мисъл, да се покажат нефилософските

фактори, влияещи на философията, нейната социокултурна роля в развитието на метафизичното мислене в българските традиции. Да очертае спецификата на националните идейни доминанти с оглед метафизичното мислене и неговите висши цели. Последните трябва да са съотнесени с “българската “Идея”, която след падането на Търновград – Трети Рим, постепенно остава в забвение. Българската идея изпълнява особено важна социална функция. Това касае и съвременната социология.

Историята на философската мисъл в България се проследява на две основни равнища. Първо, от позицията на приносите ѝ в европейската история на философията. Очевидна е ролята ѝ в процеса на познанието предимно в евразийското културно пространство. Второ, от гледна точка на нейната роля и значението за българската национална и социална култура, на нейния принос в обществената и научния прогрес на българския народностен социум⁴.

При обобщаване на тенденциите в методологията и евристиката на българската философия могат да се очертаят също две основни направления. В първото историята на българската философия се разглежда като част от цивилизационната история на философията. Исторически разгърнато философско познание на българите е реализация на самата метафизика като естествена способност на нейния предмет и основополагащи проблеми. При второто направление се акцентира преди всичко върху историчността на философското познание в българските традиции. В случая обяснението е насочено към необходимото и същественото от гледище на предмета и съответните проблеми на философското познание, осъществено в българските традиции. В тях участва и ноосферното познание. В това отношение важна роля играе и конкретното историческо битие на историко-философските факти.

Но все още историко-философската методология е противоречива и необосновано конфликтна. Експлицитно изложената методология на историята на българската философия касае преди всичко изследователските методи и принципи. Имплицитната историко-философска методология е изразител на познанието от принципи. Не винаги декларираната и реализираната методология в историко-философските изследвания съвпадат. Критерият при анализа на философските схващания в българските традиции е разумният. Това обаче означава, че разликите във философските идеи и проблеми следва да се подлагат на съпоставителен анализ⁵. Така например Д. Михалчев е “пророкът” на Ремке, но, от друга страна, се представя некоректно като оригинален мислител.

Една от съществените особености на критическата методология на историко-философското познание, реализирано в българските традиции е, че фактически идеята за философията, която трябва да служи за предпоставка при анализа и обработката на емпиричния материал, се оглежда във философията, с която си служат българите в тяхната история. Употребата на философията в историята на българите предпоставя съответна методология на историко-философското познание и на социологическите изследвания. В историята на българската философия се реализира самата идея за философия, която в Средновековието се обозначава като Любомъдрие. Поради това тя може да служи като идейна гледна точка при анализа на историко-философските и социологичните факти в историята на българите. Историята на българската философия представя и се стреми да гарантира едно действително познание в българските духовни традиции. Като система историята на българската философия е призвана да разкрие истинския смисъл на философските учения в миналото и тяхната социална значимост. В своята цялостност историята на българската философия възпроизвежда идеята за системност и целесъобразност в съответствие с висшите цели на разума.

2. Българската философия като особеното на европейския историко-философски процес

Българската философия е особеното на европейската философия, която е общото спрямо съвременната цивилизация. Философията на българите е продукт на своето време и по тази причина не може да бъде заместител на всеобщността на философията и работи по нейните основни проблеми. Преодоляна е опасността от догматизиране на историко-философското изследване. Историко-философското познание не бива да се релативизира и субективизира. За нас най-важната историко-философска операция е “конструирането” на историко-философската истина, реализирана в българските традиции. Налице е двойствено отношение по въпроса за ролята на философа в историята на българската философия. Историята на българската философия се схваща преди всичко от гледище на вътрешната динамика на нейната проблематика и от диахронно гледище – на системата философски ценности. Историята на българската философия несъмнено е част от самата философия. Но историята на българската философия не е история без имена.

Личността на философа вече не спада към външните, несъществените фактори в историко-философския процес. Нейната реализация е **потенциална** и **актуална**. Историята на българската философия е израз на необходимата и неизбежна гледна точка на разума, в който човешкият разум чрез истината съзрява самия себе си. Историята на българската философия е история и на човека – българин.

Историята на българската философия не е история без личността, не е история само на “божествените истини”, с които си служат българите, но и история на българските философи в дадени оригинални философски схващания, личностните специфики на философа. Учението на философа изразява неговия дух и самата негова индивидуалност, а духът на философията и индивидуалността при истинските философи обикновено са инвариантни. “Свойствата” на философа са свойства на философията му. Той се определя в нея като личност с определена социална функция. Социологическият подход е особено необходим при анализа на историко-философските факти. Социологическият фактор е съществен и необходим при обясняването на историко-философските проблеми в духовната история на българите. Евристичните моменти в историята на българската философия касаят особено много връзката между “личностните свойства на философа” и системата на неговото метафизично категориално мислене. Подобна обусловеност е особено силна в онези философски учения, които са свързани с проблемите на живота, смъртта, страданието, вината, изобщо – сотериологията и с т.нар. практическа философия. Към нея днес се отнася и биоетиката. История на българската философия може да се интерпретира и чрез социалната функция на философското творчество. Върху тази основа днес се утвърждава и схващането за биографичния подход в историята на философията. Самото философско творчество става част от биографията на философа като творец.

Историята на българската философия е реализация на самата идея за метафизично творчество. Историко-философската концепция на българите се имплицира в наличието на тъждественост между логическото развитие и времето следване. Защото абсолютизирането на времето като исторически – конституитивен фактор на историко-философското развитие не води винаги до създаването на метафизични концепции. Поради тази идеализация с оглед на времето се достига до мотивиране на субординацията и приемствеността. Тук не се елиминира координацията и съществуването на пораждащите идеи. Отчита се

“пространствеността” във философското (самосъзнателно) развитие на духовната култура. **Диахроничността** в историята на българската философия означава запазването и осмислянето на онова, което е минало. Неговата ценност се реализира, чрез последващата епоха (или стъпало), а така също и чрез онова, което е във времето “сега”. Синхронността на “сега” макар и да предлага нещо повече е инвариантна сама по себе си на диахронната историко-философска памет. Историята на българската философия има ценност и за настоящето. Историята на българската философия трябва да покаже каква част от миналото е значима за нас в настоящето. Развитие на философското мислене в историята на България дава възможност за архетипна каскадност, а не само за предпоставеност на историята на философията. Миналите историко-философски факти не са усвоени един път завинаги, а винаги зависят от използваните познавателни методи. В този смисъл може да се каже, че дори архетиповете не са загубили своето влияние върху философските творения. Така може да се създаде динамична метафизична картина на философията в българската история. Това дава възможност за различни реконструкции, различни “модели” на българската философия и социология. Историко-философският подход позволява миналото да бъде реконструирано, актуализирано. По този начин се стимулира евристичността на мисленето, изисква се творчески подход от страна на историка на философските идеи. Развитие или по-точно казано интерпретацията на философските текстове е възпроизвеждаща, свободна духовна дейност, която прояснява миналото, пронизва го със светлината на разума и в края на краищата го прави достойно на обществената мисъл.

От своя страна с развитието на обществената мисъл нарастват възможностите на историко-философското знание. То не е просто външно допълнение към обществената мисъл. Историко-философските изследвания имат за цел да актуализират, а с това и да обосноват настоящето. Историко-философското изследване е продиктувано от “положителните задачи на философията”. Днес възможностите на историко-философското обосноваване на социологичната мисъл несъмнено нарастват. Принципът на актуализма придобива все по-голяма значимост за историческото познание и за възможностите на херменевтичния подход.

Разликата между “обявената” и “работната” историко-философска методология може да се види и в отношение към философската

критика. Метафизичното мислене е “мерило на съжденията” в системата на философията. Метафизичното мислене е това, което достига до самите основополагащи идеи на философската система и нейните социокултурни функции. Те се реализират днес особено ефективно чрез **философията на името**.

3. Социалната функция на философията на името като пазителка на духовните ценности

Философията на името като компонент на фундаменталната онтология е пазителка на духовни ценности. **Философията на името** легитимира по един концептуален начин “царството на ценностите” и техните социални функции. Истинският философ явно или неявно се ръководи от съответни родови форми на битие и мислене, които изразяват съответни ценностни критерии, съотнесени едни към други в определена духовна йерархия със социалните функции. На върха на тази йерархия се намират висшите цели на метафизическия разум. В исихазма например тук заемат водещо място божествените имена като образци на битие, мислене и благочиние (Dasein).

Философията на името, породена в недрата на духовния семиозис, изразява съответна култура, съпътстваща самосъзнателната душевност на един народ (като общност на духовен живот, език и мислене) и мислене на мисленето, т.е. логика. Философията на името има общо ценностно ядро, съотнесено пряко или косвено със самата природа на философията като ценност. Тук философските ценности при своето осъществяване пораждаат и съответно ценностно отношение към именните философски традиции (като социокултурен проблем).

Философията на името е особено важна духовна ценност (Wert)⁶ с оглед на тяхното теоретично самосъзнателно мислене. В това отношение **Името** като философски проблем принадлежи към “царството на ценностите”, част от което са и общофилософските ценности. За Хартман например то е Kosmos noetos, за българската традиция това е метафизиката на небесната светлина. Философията се намира в такава степен извън обхвата на сетивния свят, в каквато може да се схваща дори отвъд всекидневното съзнание. В това отношение въпросът за **философията на името** следва да се отнесе към фундаменталните метафизически проблеми на съвременieto ни. Сами по себе си философските

ценности поставят проблема за Името в особено метафизично отношение спрямо другите философски науки. Името **има** за цел да изрази същността на нещата.

Особено важни във **философията на името** са естетическите, етическите и метафизическите ценности. Самата любов към мъдростта изразява едно ценностно отношение към философията като метафизика (първа философия). Тя от своя страна предполага и едно морално съзнание, което намира израз в социалното осъществяване на нравствените ценности – предмет на Етиката.

Философската рефлексия при анализа на Името (като битие и мислене) от своя страна оказва влияние по-специално върху онтологията, теорията на познанието, логиката (деонтическа), философската антропология, а така също и върху фундаменталната онтология. От тази гледна точка Името е и ноологичен проблем.

Известно е, че философията на ценностите (Wertphilosophie) като аксиология се свързва с името на Рудолф Херман Лотце (Lotze) (21.05.1817 – 1.07.1881), но не започва с него. В своята собствена метафизика той отделя три типа връзки: каузални, смислови и целеви, но тук трябва да се прибави и Dasein. Йерархията на Dasein влияе върху човека и обществото: на социалната действителност, истината и ценностните критерии. В този дух аксиологията (Axiologie), от Axios – ценност и logos – учение) следва да включи и Името като ценност. В определен аспект самата философия на името е **ценност** в духовния живот на един народ и неговото метафизично самосъзнание. В онтологично отношение особено място в предмета на **философията на името** заема йерархията на самите (философски) ценности. При това тук следва да се отбележи, че самата аксиология (като наука за ценностите) също е философска наука. Поради трансцендентната мотивация на ценностите, философията на името осъществява **познание от принципи**. Това се отнася до твърдения, които не могат да бъдат доказани, но и не се нуждаят от доказателства, тъй като се приемат a priori. Фактически **философията на името** е трансцендентна наука. Тя се основава и на паметта – конструираща Аза.

По отношение на метафизичното мислене като естествена способност не само разумът, но дори и чувствата могат да признаят **философията на името** за по-висше мислене в сравнение с всекидневното съзнание, над което се извисява дори отномастиката. В ценностно отношение обикновено философията на името е обект на съзercание и

признание за нещо по-висше от разсъдъчното съзнание на всекидневието. Ценностното отношение към философията намира израз в стремежа тя да послужи като средство и начин за усъвършенстване на духовния живот и социалните отношения. Като духовна ценност философията е не само средство за постигане на определена предметност, но и същност, познаваема (като резултат) чрез оценъчната способност. Същевременно философията чрез нейната история е условие за ценностно битие в социалния живот на обществото.

Именно в резултат от ценностната дейност на човека се предпоставя утвърждаването на едно ценностно съзнание. По своята природа добрата воля винаги в своето социално действие е съотнесена положително или отрицателно с някаква (социална) ситуация. Самото действие на волята в посока към самосъзнанието е в зависимост от определено ценностно съзнание, което винаги изпълнява съответни социални функции. Разкритите с помощта на метафизичната рефлексия философски ценности тук могат да бъдат подредени в йерархически ред (ценностна йерархия). В основата на такава йерархия се намират съзнателно или несъзнателно осъществявани жизнени ценности в съответствие с висшите цели на разума. Последните също могат да бъдат обект на метафизичен анализ. Онтологически на върха на ценностната йерархия, влияеща върху метафизичното мислене, следва да се постави Върховното Благо и произтичащите от него висши (родове) на битие и мислене. В това отношение ценностите на убежденията следва да се съотнасят с висшите цели на разума.

В този смисъл аксиомите (в аксиологията) служат като основни положения на твърдения, касаещи социалната функция на ценностите. Самата философия, за да бъде наука, се нуждае от съзерцание на висшите цели на разума, на които тя гледа като на ценности, придаващи научен статус и на философията. Като цяло ценността на философията е самосъзнателна дейност, насочена към създаване на духовни ценности посредством висшите цели на разума. Но историята на философията се реализира и чрез утвърждаването на т.нар. “вечни ценности”, върху които се гради стремежът към усъвършенстване на социалния живот.

4. Аксиологията като метафизична теория на социалните ценности

Несъмнено **философията на името** като новофилософска наука е висша ценност. Аксиологията като метафизична теория на ценностите

поставя на първо място техния онтологичен, гносеологичен и социален статус. Тук се има предвид и обстоятелството, че ценностите са съотнесени с проблема за реалното (ноологично) битие като предмет на ноологията. В системата на философските ценности идеалното и реалното битие са взаимосвързани. Аксиологията приема, че учението за философските ценности има отношение към Платоновото учение за “идеите”. Всяка философска ценност е съотнесена с истинното битие като ноологична реалност. Ценностите могат да имат както родово битие, така и видово. Именно това битие се отчита във **философията на името**. В това отношение философските ценности от гледна точка на техния общ метафизичен смисъл са и средство за разкриване йерархията на социалните отношения. Тук е необходимо да се отбележи, че философските ценности са регулатор на самосъзнателните социални отношения между хората. Заедно с това философските ценности обосновават и културната ценност на индивида в социалните отношения. Колкото по-детерминирано и индивидуализирано е чувството на философа за ценност, толкова по-съдържателна и същностно-образна е неговата философия. Толкова повече той е обвързан и съпричастен на ценностната пълнота на самосъзнателни ценности и тяхната социална функция. Философските ценности предпоставят определен самосъзнателен битиен статус на културата и нейните социални функции.

Социалната реализация на философските ценности се реализира в субординация спрямо изхождащото от тях нормативно изискване и съотнасяне с висшите жизнени цели на разума. Философските ценности предпоставят обстоятелството, че човек има възможност и за самосъзнателен избор, има свобода за избор на едни или други ценности, които той може да превърне във висша цел и смисъл на своя живот. Основаващият се социален опит върху философските ценности показва, че философията като наука и учебен предмет реализира онези ценности за осъществяването на които се изискват повече нравствени усилия и интелектуална енергия в духовния живот на един народ⁷.

Ценностните функции на **философията на името** проличават особено убедително, когато искаме да отговорим на въпроса: кои сме ние и какво сме длъжни да правим в съответствие с висшите цели на разума. Философията на името като метафизика позволява да се прецени критически дадена социологическа ситуация и да се постъпи адекватно в съответствие с висшите ценности като цели на разума. Последните са в състояние да генерират и едно императивно мислене, съотнесено с

фундаменталната онтология и нейното централно понятие Dasein. Несъмнено то има своето място и в теоретичните проблеми на социологията.

Тук ценността на философското знание се утвърждава настоятелно, когато е необходимо човек да се подготви за неговото по-висше призвание, да усъвършенства света и себе си, като върху наличното битие надстрои царството на дълженстващото. Дългът е **дълг**, когато има нравствено основание. Последното, за да не стане фиктивно е необходимо да бъде съотнесено по един адекватен начин с висшите цели на разума (като родови форми на битие и мислене). Вече казахме, че и в исихазма това са божествените имена. Оценностяващото философско творчество в дадена ситуация обхваща съответно “поле” на целесъобразно осмислено действие. Самите философски ценности са съдържателната база на самосъзидателния живот, съотнесен със социалната функция на Имената като висши родове на битие и мислене.

Имената като отични философски ценности образуват самосъзнателното смислово съдържание на духовния живот. Всекидневното съзнание с оглед на своето самоусъвършенстване възприема Имената и като философски ценности, обединяващи в себе си както **битие**, така и **мислене**. Това обяснява защо интуитивното чувство за ценност никога не напуска истинското философско творчество. Ситуацията на философското творчество е всъщност начин за създаване на ценностно битие. Съвкупността от имената като философска ценност определя съдържанието на действителността, която също е социална ценност. Всяко философско творчество е ситуационно обусловено от определени ценности, които обикновено са съотнесени с проблема за Името. Чрез философското творчество се формират нови ценности, които от своя страна пораждат и нови социални творчески нагласи. Подобни ситуации обикновено предписват (но най-често неявно) правила за оптимална реализация на **философията на името**. В такива случаи философът (ценностно) трябва да се ръководи от определен нравствен дълг, който действа като императив при създаване на нови ценности с оглед на бъдещето и на висшите цели на разума.

Философията на българите, както вече стана ясно, предполага възможността като **ценност за самосъзнателен избор**, който не е извън евразийската културна традиция. Философското самопознание предполага обстоятелството, според което човек дори в своето ежедневие може да избира между различните (синхронно и диахронно ориенти-

рани) ценности. Съвкупността от философските ценности обуславя ядрото от добрите нрави на самия действащ морал, който не е чужд и на **философията на името**. Реализирането на философските ценности се състои в йерархично съотнасяне спрямо дадена налична ценност, предполагаща съответен императив. В своето развитие дори разсъдъчно мотивираният социален живот се стреми към философските ценности като към свое първоначало и е принуден да борави с Имена.

Философът чрез своето самосъзнателно (категориално) творчество се стреми винаги към определена ценностна мотивация, защото философията като наука е **истината на мисълта**. Сама по себе си ценностната нагласа влияе върху ценностния избор. В метафизично отношение най-висша ценност може да бъде Върховното Благо, което е и висша цел на метафизическия разум.

В любомъдрието то е най-дълбоката същност на божествените Имена. По своята природа философските ценности могат да се осъществяват и сигнификативно (*signum* – знак). Това показва, че този тип ценности са фиксирани като същностно-обозначаващи, т.е. като Имена. По отношение на тези ценности философското мислене е също **сигнификативно**, когато се мисли знаковата функция на Името. В подкрепа на това схващане е самото абстрактно мислене на Името, с което боравят също така дори математиката и логистиката. Техните формални образци се отнасят предимно до **знаците**, но те винаги се съотнасят с определени Имена.

Ценностно-изследователският социален семиозис във философията на Името предполага ситуация, при която името става образ, а образът – символ. По отношение на деонтичната логика името като философска ценност е съотнесено с определени силогизми (*sylogismus* – събиране, т.е. извод). Това касае *Dasein* и следователно е свързано с фундаменталната онтология.

Природата на философските ценности се легитимира чрез техния собствен жив смисъл и значение. В царството на философските ценности се включват присъщите на човека самосъзнателни форми на духовен живот (и познанието от принципи). Към тях следва да се отнесат също естетическите и нравствените ценности, чрез които се утвърждават: съзнанието, творческата дейност, състраданието, свободата на волята и на избор, способността за целеполагане (и предвидимостта), справедливостта, мъдростта, храбростта, самообладанието, любовта към ближния (и въобще към живота), правдивостта, искреността,

духовното богатство на един народ, стремежа към битийните форми на красота. Доброто и красивото намират своето единство във върховното Благо.

Философията като цяло (и в частност нейните идеи) формират и съответни **ценностни ориентации**. Последните обикновено се закрепват в социалния опит на философа и във висшите цели на неговия разум. Философските ценности съсредоточават в себе си съвкупността от жизненозначимите съпреживявания (на философа), осмислени на самосъзнателно равнище като духовни ценности. Ценностната ориентация образува градивното философско мислене, влияещо върху самосъзнателната реализация и устойчивост на личността. Самосъзнателната мисловност определя типа на поведение и творческата дейност, изразяваща определени духовни потребности и интереси. Философските ценности са фактор, който регулира самосъзнателната мотивация на личността. В това отношение философските ценности са необходим компонент на самосъзнателния духовен живот на съвременната цивилизация. Не само систематичната философия, но и историята на философията са обърнати към системата на социалните ценности. Традиционно, както вече отбелязахме, те са свързани с Върховното Благо, което поражда Логоса като Име на всички Имена.

Наличните философски ценности в духовната култура на българските традиции характеризират и степента на социалното развитие. В процеса на своето утвърждаване философските ценности изразяват целостта и организираното социално единство на културата. Ценностната функция на философските идеи определя и самите идейни доминанти в историко-философския процес като характеристика на даден социум.

Философските идеи и най-вече породените на тяхна основа философски концепции винаги имат съответна ценностна ориентация, свързана с определени висши цели на разума. Ценностната ориентация влияе и върху социалния избор. Философската ценностна ориентация на личността е фактор, който мотивира съответна творческа дейност, съчетана с познание от принципи. Но самата ценностна ориентация на личността към **философията на името** може също да бъде обект на социологичен анализ. Развитието на ценностната ориентация (на личността) касае решаването на такива проблеми, които в значителна степен зависят от мотивационната нагласа в социосферата. Самата ценностна ориентация влияе върху връзката между съзнанието, самосъзнанието

и концептуалното схващане на смисъла на живота във философията на името.

Проблемът за смисълът на живота във философията на името има и своето впечатляващо аксиологическо решение. Тук философските ценности обуславят такива качества на личността като целенасоченост, надеждност, вяръност към волевите усилия в името на дадени нравствени идеали и висши цели на разума⁷. Всъщност и философските категории (и понятия) от времето на Пиер Абелар, могат да се разглеждат като “родови” имена.

В аксиологично отношение философските ценности са съотнесени с имената образувачи ценностното отношение. Последното тук се оценява в плана на доброто и злото, истината или неистината, красивото или грозното, справедливото или несправедливото, логосната светлина и тъмнината, истината и манипулацията и др.

Философските ценности, свързани с проблема за името могат да бъдат обособени в две групи: а) предметни ценности и б) субектни ценности. Именно те характеризират развитието на обществената мисъл в България и нейните теоретични възможности. Това обстоятелство също така показва, че рационалното познание влияе върху духовните ценности на съвременната цивилизация. Философските ценности имат и свое историческо битие, което ги свързва с историята на философията по отношение на всекидневния живот и съпътстващата го култура⁸. Това прави възможна и **философията на културата** като национална ценност.

Източник на философските ценности са фактите на самосъзнателната духовна реалност. Това позволява те да се съотнесат с фундаменталната онтология. **Философията на името** предпоставя едно метафизично битие, съотнесено с определено ценностно-нормативно съзнание и логиката на нормите. Метафизичното битие на философските ценности следва да се опира на философското нормативно съзнание и самосъзнание. Неговата природа сама по себе си е онтологична. Функционирането на философските ценности придобива своето завършено битие в метафизичната мисловност, включваща и самото Върховно Благо като висша цел на разума и като Име на всички Имена.

В основата на аксиологията, изучаваща ценностите, се намира категориалният анализ на същността, разкриваща се чрез проблема за Името. Първоосновите на Името като ценност могат да афишират себе си чрез каузалния анализ на субстанцията (sub=светлина). Ценностното

битие с оглед на неговия философски смисъл е свързано най-малко с пет “причини”: форма (ейдос) или същност, “материя” – “това, чрез което”, цел – “това към което” (целева причина), “това поради което” (формална причина), име. Платоновата идея, (ейдос), чрез **философията на името** може да се превърне в трансцендентен първообраз (парадигма) или в **иманентен принцип** на дадени философски ценности. От своя страна метафизичната предикативност във **философията на името** също е показател на ценностно отношение. Българският език позволява 14 типа предикации. Може да се направи изводът, че универсумът на философските ценности образува доминиращите универсалии на културата в дадена епоха⁹. Архетиповете като първообрази също играят роля на универсалии (както в микрокосмоса (човека), така и в макрокосмоса на небесната светлина като логос.

В заключение ще отбележим, че от гледна точка на историята на философията духовните ценности имат семиологично социално битие социалните процеси имат своя семиотична организация. Заедно с това философските ценности са съотнесени с обществената мисъл, чието влияние откриваме и в българската социология. Философските ценности усъвършенстват самосъзнателна способност за предикативно метафизично мислене в сравнение с всекидневната разсъдъчна мисловност в обществото. В този смисъл философията е социална ценност, която идейно си взаимодейства със социологията.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Жеков, Н.** История на българската философия. – Читалище, г. II, 1872, кн. 14; **А. Бънков.** Принос към историята на българската философска мисъл. С., 1943.

2. Вж. История на България. Т. II. С., 1955; **Грозев, Г.** История на българската философия, ч. I. С., 1957 и ч. II. С., 1959; **Бънков, А.** Развитие на българската философска мисъл. С., 1966; История на философската мисъл в България. Т. I. С., 1970.

3. **Бъчваров, М.** Относно предмета на история на философията. – Известия на Института по философия. Т. IX, 1964.

4. Вж. Философията през XXI век. Академично издателство “Проф. Марин Дринов”. С., 2008, 287 с.

5. **Данков, Евл.** История на българската философска мисъл. Т. II. Изд. ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”, 2000, 319 с.

6. **Данков, Евл.** Проблемът за предметния обхват на българската философия – синхронно и диахронно единство. Кн.: Перспективи и наследство на философията в България. Т. I. 2008, с. 111–149.

7. Вж. Любомъдрие. (Печатен орган на националното дружество по история на българската философска култура.) Т. XI и Т. XII. Архив за българска философска култура. В. Търново, ИВИС, 2008. 217 с. и 219 с.

8. **Данков, Евл.** История на българската философска мисъл. Т. I. Унив изд. ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”. 2009, 321 с.

9. **Данков, Евл.** (съст.). Перспективи и наследство на философията в България. Том I. По случай 45-годишнината от създаване на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” и 15-годишнината от създаването на философския факултет. В. Търново, ИВИС, 2008, 499 с.